

הדרך לדינא דנראה שמושבו של ארונה היה בירושלים גם לאחר שכבר נתקדשה, והנה לא מיכעי שאסור להושיב עובדי ע"ז בירושלים, כי אפילו בכל ארץ ישראל אסור, ולדעת הרמב"ם פרק י' מהל' ע"ז הל' ו', אפילו ישיבת עראי אסור עד שיקבל עליוז' מצות בני נח, ולדעת הרמב"ם ישיבת קבע אסור על כל פנים. ומפורש בנגעים בתוספתא פרק ו' דאסור ליתן מקום לגר תושב בירושלים גם כן, וכן פסק הרמב"ם פרק ז' מבית הבחירה, הל' י"ד.

ומדישב ארונה היבסי בירושלים מסתמא נתגייר והוי כישראל. מכל מקום קשה לנו לדון בזה משום הכרעה. אבל לכופ את הציבור נגד המשמעות של השו"ע שכתוב רק בלשון זה "נכון לזהר ונכון להחמיר" ודאי יהיה קשה. ואח"כ הוא מסתפק אפילו לשיטת הרמב"ם דארוך לחוד וקבר לחוד דארוך אם יש פותח טפח חוצץ בפני הטומאה זה דוקא בארונות כל זמן שאין הארון נתון בקבר, אבל בקברות נכרים בזמן הזה שהם נותנין את הארון בקברים, יש לומר שחזר עליו דין קבר, וכשהוא סתום יש עליו דין נפש אטומה שמתמא כל סביבותיו, ויש כאן טומאת אהל עיי"ש מה שמסתפק בזה. ולבסוף מסיק דמאחר שהדבר מגונה מאד ראוי להתרחק מכיעור זה ונכון הדבר שימכור זה בז' טובי העיר עיי"ש בסוף דבריו. עכ"ד.

בענין מצות תלמוד תורה לבנים ותלמידים

הרמב"ם פרק א' תלמוד תורה הל' ו': מאימתי אביו חייב ללמוד תורה? משיתחיל לדבר מלמדו תורה צוה לנו משה, ושמע ישראל, ואח"כ מלמדו מעט מעט פסוקים פסוקים עד שיהיה בן שש או בן שבע, הכל לפי בוריו, ומוליכו אצל מלמד תינוקות. היה מנהג המדינה ליקח מלמד התינוקות שכר, נותן לו שכרו וחייב ללמדו בשכר עד שיקרא תורה שבכתב כולה וכו' עכ"ל.

והנה בהלכה ג' כתב הרמב"ם: וחייב לשכור מלמד לבנו ללמדו ואינו חייב ללמד בן חבירו אלא בחינם וכו' ע"כ. ולכאורה כאן לא כתב רבנו דחייב ללמדו בשכר רק תורה שבכתב, שהרי סתם דחייב לשכור מלמד לבנו ללמדו תורה, ודוחק לומר דהרמב"ם סמך על הלכה ז' שכתב שם דחייב ללמדו בשכר עד שיקרא תורה שבכתב כולה.

והנה מקור דינו של הרמב"ם שכתב דאינו חייב ללמד לבנו בשכר זה רק תורה שבכתב, הוא מגמ' קידושין דף ל' ע"א: עד היכן חייב אדם ללמד את בנו תורה? אמר רב יהודה אמר שמואל כגון זבולון בן דן שלימדו אבי אביו מקרא ומשנה ותלמוד הלכות ואגדות. מיתביה, למדו מקרא

אין מלמדו משנה, ואמר רבא מקרא זו תורה, כזבולון בן דן ולא כזבולון בן דן, כזבולון בן דן שלמדו אבי אביו ולא כזבולון בן דן דאילו התם מקרא משנה ותלמוד הלכות ואגדות ואילו הכא מקרא לבד וכו' ע"כ. וברש"י: אין חובת בנו עליו אלא מקרא, מכאן ואילך ילמד הוא לעצמו תורה, ולא נביאים וכתובים ע"כ, הנה ברש"י כתוב שני דברים דרך תורה לבד מחויב ללמד לבנו והוא תורה שבכתב, והם חמשה חומשי תורה אבל לא נביאים וכתובים. ובמאירי, קידושין כתב וז"ל אין האב חייב בלימוד תורת הבן אלא תורה שבכתב, עד שידע ענין המצוות ויקיים אותה כראוי. ומכל מקום הוא חייב בעצמו להוסיף וללמוד כפי רוחב לבו וישוב דעתו ע"כ.

והנה מה שכתב המאירי עד שידע ענין המצוות, לא מבורר בדבריו למה הוא מתכוין, אם לקיצור דינים גם כן כדי שידע איך לקיים כראוי כמו שמסיק, או רק חמשה חומשי תורה כרש"י בלי נביאים. אבל זה לא מובן, אם למד תורה שבכתב לבד, איך הוא יודע ענין המצוות לקיים כראוי בלא תורה שבעל פה? וצ"ע בדבריו.

והנה המצוה על הרב ללמד לתלמידים מוכח דאפילו תורה שבעל פה מחויב, דבביאור הגר"א על יו"ד סי' רמ"ה ס"ק ה' מביא הרבה מקורות מש"ס ותנא דבי אליהו דמצוה על כל הרב ללמד לתלמידים אפילו תורה שבעל פה.

ובמאמרים שהביא הגר"א מוכח שחייב ללמד לתלמידים גם כן הלכות ואגדות והם תורה שבעל פה, ולכאורה זה דבר תמוה, דהחויב ללמד לתלמידים מוכח דאפי' תורה שבע"פ מחויב, וכספרי דברים פרשה ואתחנן ילפינן מצוה ללמד לתלמידים מושגתם לבניך, בניך אלו התלמידים, ומה שחייב לבנו ללמדו תורה ילפינן מולדתם אותם את בניכם. ולמה יהיה בבן חיוב יותר קטן מהתלמידים? דאפילו כחינם אינו מחויב ללמדו תורה שבעל פה.

ועוד קשה מסוגית הגמ' קידושין דף כ"ט ע"ב בענין הוא ללמוד ובנו ללמוד מביאה הגמ': כי הא דרב יעקב בריה דרב אחא בר יעקב שדריה אבזה לקמיה אביי כי אתא חזייה דלא הוה מחדדין שמעתתיה א"ל אנא עדיפא מינך, תוב את דאזיל אנא וכו' ע"כ. ושם הרי היה בשכר שעלו לו הוצאות הלימוד, שלא היה מספיק לשניהם כמבואר בגמ' שם, והקדים לבנו כי לא היה לו די עבור שניהם, ושם היה ללמוד משנה והלכות מאביי והרי האב אינו מחויב ללמד תורה שבעל פה לבנו בשכר, ולעצמו הרי מחויב כדאי בשכר כמבואר בבכורות כ"ט שאם לא מצא כחינם ילמוד בשכר. ואיך שדריה לבנו ובטל מתלמוד תורה שהוא מחויב מן התורה ובבנו אין חיוב בשכר ללמדו תורה שבעל פה? וזה תמוה מאד. וזה העיר ה"ים של שלמה" בקדושין כסוגיא שם, שהביא שם דברי הטור בשם הרמ"ה דמה דאמרינן דהאב אינו מחויב רק תורה שבכתב

תורה מלמדו האב בעצמו אבל משיוכל לעזוב את אביו ולילך לבית הספר אין על האב רק לטרוח למצוא לו מלמד שילמדנו ואם לא מצא בחינם יתן שכר, אבל ליכא שום מצוה ללמוד עמו בעצמו דוקא, זה תוכן דבריו הנפלאים. ומה שהעירו על דברי רבנו הרב הוא רק דלפי דבריו יוצא דזבולון בן דן עד שש למדו אבי אביו מקרא ומשנה וגמ' ובוה אזלא הסוגיא לפי דבריו, דאל"ה אין שום קושיא שם. וזה פלא, שילד בן שש יוכל לתפוס כל התורה כולה וצ"ע בזה?

והנה אפשר להוסיף כאן בדברי הרמב"ם ומזה יתבררו הענינים כאן, כי הנה בירושלמי כתובות פרק ח' סוף הלכה י"א איתא: התקין שמעון בן שטח שלשה דברים שיהיה אדם נושא ונותן בכתובת אשתו, ושיהיו התינוקות הולכין לבית הספר והוא התקין טומאה לכלי זכוכית, ובירושלמי הקשה דהא יוסי בן יועזר ויוסי בן יוחנן גזרו טומאה על כלי זכוכית? ובשיירי קרבן מקשה על הירושלמי למה לא פריך על התקנה שיהיו התינוקות הולכין לבית הספר, דהא הוי מתקנת יהושע בן גמלא כמבואר בבבא בתרא פרק ב' בזה, ותירץ דשניהם תיקנו זה שבומן אחד היו בימי ינאי המלך, וזה דוחק גדול מאד בירושלמי.

ונראה מהירושלמי יסוד חדש בחינוך ולימוד תורה לבנים, דמה שהרמב"ם כתב כאן בהל' ו' דאחרי שש או שבע מוליכו לבית הספר, הוא מתקנת ר' שמעון בן שטח, שיש תקנה מיוחדת שלא ילמדו האב בעצמו את הילד והוא מחויב למסור אותו למלמד בכדי שילמוד תורה ביחד עם ילדים וזה שיטת חינוך שהילד מוכרח ללכת לבית הספר, ותקנת יהושע בן גמלא הוא ענין אחר לגמרי, שיושיבו מלמדי תינוקות בכל עיר, ואם יש לילד אב שרוצה ללמדו בביתו, בענין זה תקנת יהושע בן גמלא אינו מדברת, כי אם בתקנת בן שטח. אמנם בנוגע לסדר החינוך והרבעת תורה לילדים זה דוקא ע"י בית הספר אפילו אם האב רוצה ללמדו בביתו, כי גם המקום ביחד עם ילדים זה חלק מחינוך הילד ובוה פעלה התקנה שלר' שמעון בן שטח.

ולפי זה יוצא מה שכתב הרמב"ם בהל' ז' וחייב ללמדו בשכר עד שיקרא תורה שבכתב כולה, זה מיירי הרמב"ם כאן בנוגע ללמוד אצל מלמד בבית הספר ואפילו רוצה ללמדו בביתו יש תקנה מיוחדת ללמדו בבית ספר ואפילו בשכר, וזה דוקא עד שיודע תורה שבכתב, אבל ברור שיש חיוב על האב ללמדו כל התורה אפילו תורה שבעל פה אבל זה יכול ללמדו בביתו אצל האב, ואין עליו תקנת ר' שמעון בן שטח דזה מחויב רק עד שגומר תורה שבכתב, אבל במקום שהאב לא יודע ללמדו לבנו, ברור שהוא מחויב לשכור מלמד לבנו ללמדו אפילו תורה שבעל פה.

ובזה מדבר הרמב"ם בהל' ג' כאן וחייב לשכור מלמד לבנו ללמדו, ולא

ללמד לבנו, זה דוקא היכא דלא אפשר ליה, דדחיקא ליה שעתא. אבל אם אפשר לו, חייב לאגמוריה משנה ותלמוד ואגדות ע"כ. ומסיק דיפה כתב דאי אינו מחויב כלל א"כ איך מסקינן לעיל בעובדא דרב אחא בר יעקב דאמר לבריה תוב את וכו'? והתם בע"כ איירי בענין משנה מדקאמר חזייה דלא מהדדין שמעתתיה וכו', ואם כן מאחר שאינו מחויב כלל ללמד בנו יותר מתורה שבכתב, פשיטא דאיהו קדיש. שהרי הוא מחויב כל ימיו ללמוד תורה גביאים כתובים משנה הלכות ואגדות כמו שכתבו הרמב"ם והטור בזה וכו', אלא ודאי אף לבנו צריך ללמד הכל היכא דאפשר וכו' ע"כ דבריו.

אבל להסוברים דלא כהרמ"ה, קשה עליהם מסוגית הגמ' בזה. והנה בשו"ע של הרב בהל' תלמוד תורה העיר על זה, ויצא בפירוש חדש בגמ' בקונטרס אחרון, והביא עוד ראייה להוכיח דהאב חייב ללמד לבנו גם תורה שבעל פה, מהא דאיתא בברכות דף י"ג ע"ב: הא התם נמי כתיב על לבבכם לדבר כס, ההוא בדברי תורה כתיב, והכי קאמר רחמנא, אגמירו בניכם תורה כי היכי דליגרו בהו ע"כ, והא תורה שבעל פה שיכול לגרוס גם כשהולך בדרך, משא"כ דברים שבכתב, אי אתה רשאי לאומרם בעל פה עיי"ש בדבריו. ואף שיש לדחות ראיתו מגמ', דמה שאין לומר דברים שבכתב בעל פה, יש מהראשונים הסוברים דוקא ללמד לאחרים אבל לעצמו מותר. ולפיכך כתב רבנו הרב בשו"ע שלו דאשתמיטתיה לשון הסמ"ג דפירש בהדיא, דהגמ' קידושין מיירי לענין שילמדנו בעצמו קודם שיהיה בן שש או בן שבע שאז יוליכנו אצל מלמדי תינוקות וכו', וביאור דבריו הקדושים דבודאי מחויב האב ללמד לבנו כל התורה כולה אבל לא ע"י עצמו, דעל ידי עצמו אינו מחויב ללמדו רק עד בן שש או שבע ודוקא מקרא בלבד. וזה שכתב הרמב"ם: ומאימתי חייב אביו ללמדו? משיתחיל לדבר מלמדו תורה צוה לנו ושמע ישראל ומלמדו מעט פסוקים עד שיהיה בן שש אובן שבע ואת"כ מוליכו למלמד תינוקות. אם כן חיוב האב ללמדו בעצמו, הוא רק מקרא, אבל זבולון בן דן למדו אבי אביו מקרא משנה וגמ' ולא הוליכו למלמדי תינוקות שלומדים אצלם כל הנערים שבעיר מקרא וגם היו מלמדים ממונים קבועים למשנה כדאיתא בירושלמי הובא בסמ"ג, וס"ד של הגמ' היתה, דשמואל ס"ל דדינא הכי דמצוה ללמוד עמו האב בעצמו אם יוכל, ותקנת ר' יהושע בן גמלא לא היתה אלא בשביל מי שאין לו אב, ופריך הגמ' מבריתא למדו מקרא וכו' ואמר רבא זו תורה, ולא קאמר כל התורה דוקא אלא תורה סתם, דהיינו שתחילת לימודו של הבן קודם שיגיע לבן שש, שיוכל לעזוב את אביו לילך לבית הספר כל היום, ילמד עמו אביו תורה מעט מעט כמה שיוכל שאת, עד שיהיה בן שש וילך אצל מלמדי תינוקות ושם יקרא גביאים וכתובים משנה ותלמוד אם כבר גמר את התורה בבית אביו ואם לא יגמרנו שם וכו' ומשו"ה מפרש רבא במקרא זו

מחלק בין תורה שבכתב לתורה שבעל פה, כי כאן מדובר מעצם חיוב האב שאפילו לשכור בשכר חייב ללמד לבנו תורה בין תורה שבעל פה בין תורה שבכתב, אבל שם מדובר לענין להוליכו למלמד התינוקות מטעם דין תקנת ר' שמעון בן שטח ואפילו האב רוצה ללמדו יש עליו למסור למלמד תינוקות שיהיה יחד עם ילדים וילמוד בבית ספר, בזה יש עליו חיוב רק עד שיגמור תורה שבכתב וזה ברור.

ויש עוד להוסיף בתקנת ר' שמעון בן שטח שיש עליו חיוב מטעם התקנה הזו ללמוד בבית ספר עם ילדים אחרים כמו שמדקדק הרמב"ם בהל' ר' מוליכו אצל מלמד התינוקות, כי זה עיקר שיטת ר' שמעון בן שטח זה סדר חינוך ביחד עם ילדים אחרים, אבל במקום שהאב לא יודע ללמד והוא צריך לשכור מלמד לבנו, מעצם הדין מספיק לו שיהיה לו רק מורה שילמד אתו לבד ולא צריך שילך לבית ספר, ולפיכך בהלכה ג' כתב הרמב"ם וחייב לשכור מלמד לבנו ללמדו, ולא כתב שצריך להוליכו אצל מלמד התינוקות, כי מעצם הדין אין דין ללמד הבן דוקא בבית ספר במקום ילדים, כי זה רק מתקנת ר' שמעון בן שטח ודוק בזה.

והנה בקרית ספר ריש הל' תלמוד תורה כתב לפרש דברי הרמב"ם מה שכתב בהל' ג' דחייב לשכור מלמד לבנו ללמדו ואינו חייב ללמד בן חבירו אלא בחינם ע"כ, וז"ל: כי חיוב לשכור מלמד לבנו הוא מולמדתם אותם את בניכם ומוהודעתם לבניך ולבני בניך והוא עשה, וכפינן על זה כמה דכפינן לעשות סוכה או מצוה אחרת, אבל חיוב ללמד בן חבירו הוא מפסוק ושננתם לבניך ומשמע שיהיו מחודדין בתוך פיך כשאדם שואל דבר אל תגמגם בו אלא אמור לו מיד, וזהו ללמד הוא עצמו לאחרים, לא לשכור לו מלמד ע"כ.

וראיתי באחרונים שהקשו על דבריו דדבריו תמוהים מאד. שהדרשות על חיוב האב ללמד תורה לבן וללמד תורה לבן חבירו נאמרו בספרי דברים פרשה ואתחנן, וילפינן שם מושגתם שיהיו דברי תורה מחודדין בפיו, ומלבניך ילפינן שם אלו התלמידים, ואיך מביא בעל קרית ספר על התלמידים הפסוק דושננתם? אבל באמת לא ירדו לסוף דעתו של בעל קרית ספר וגילה בדבריו חידוש גדול מאד, ריש הבהל יסודי בין מצות לימוד תורה לבנו למצות לימוד תורה לבן חבירו, דהנה בברית משה על הסמ"ג מ"ע י"ב כתב שם לפרש הדרש של הספרי דושננתם שיהיו דברי תורה מחודדין ומסודרין כפיך שאם ישאל לך אדם אל תגמגם, ומלבניך אלו התלמידים, והפירוש כי התורה אמרה דהעצה היא שיהיו דברי תורה מסודרין כפיך היא ללמד לתלמידים כדאמרין בגמ' תענית דף ר': ומתלמידי יותר מכולם. כי התלמידים משננים את הרב, אם כן לפי זה הקשר בין שתי המלים דושננתם לבניך מבורר יותר, ע"י התלמידים שתלמד אותם יהיה כשבילך לתועלת שדברי התורה יהיו מחודדים כפיך.

אם כן אנו רואין מזה דעיקר המצוה ללמד לבן חבירו אינו מפני הדין שכן חבירו ילמד אלא עיקר המצוה בשביל עצמו שיש מצוה ללמד לתלמידים כדי שיחדד את עצמו, אבל לא בשביל תועלת של התלמיד לפיכך הכניסה התורה לימוד על התלמידים בושנתם, וממילא לא שייך על זה שישכור עבור בן חבירו מלמד בשכר דהרי כאן עיקר המצוה החידוד בשביל עצמו, אבל כולמדתם את בניכם ששם עיקר מטרת המצוה ללמד להבין תורה ולא שיש איזה קשר למצוה זו לתועלת האב, בזה יש עליו מצוה לשכור מלמד כמו כל המצוות שיש עליו לפזר ממון כמו סוכה ולולב ודוק.

ולפי היסוד הזה תסתלק גם כן הקושיא הראשונה ששאלנו לפי פשטות דברי הרמב"ם למה בכך חבירו מחויב ללמד גם כן אפילו תורה שבעל פה, כמבואר מכל הראיות של הגר"א, ובכנו היא מחויב ללמד רק תורה שבכתב? אבל לפי זה ניחא כי ללמד בן חבירו עיקר המצוה היא לתועלת עצמו לחדד אותו, ושנתם לבניך דע"י הלימוד עם התלמידים יבא החידוד לעצמו, ולפיכך שכל המצוה מטעם חובת מצות עשה של מצות לימוד התורה בשביל עצמו אין חילוק בין תורה שבעל פה לבכתב דהוא מחויב ללמוד כל התורה ולהיות מחודד בכל התורה כולה, לא כן במצות לימוד תורה לבנו שהמצוה הוא לתועלת הבן ללמוד תורה בזה יש הבדל דעבור בנו אינו מחויב רק בתורה שבכתב לפי פשט הרמב"ם לא כמו שהסקנו לבסוף ודוק בכל זה.

והנה הרמ"א בהל' תלמוד תורה סי' רמ"ה סע"ח כתב וז"ל: ומכל מקום מיד שיהיה בן ג' שנים שלימות מלמדין אותו אותיות התורה כדי שירגיל עצמו לקרות בתורה. והגר"א בס"ק י"ט הביא מקור לדין של הו"מ"א ממדרש תנחומא פרשה קדושים: וערלתם ערלתו וכו' הכתוב מדבר בתינוק וכו' שאינו יודע לא להשיח ולא לדבר ובשנה הרביעית יהיה כל פריו קדש, אבל הוא משיג שהגמ' שלנו חולקת על התנחומא דאמרינן בסוכה מ"ב התחיל לדבר אביו מלמדו תורה, תורה צוה לנו וכן בש"ע כאן, ולמה פסק כהתנחומא דלא כהגמ' בסוכה.

אבל יש לומר בזה דהרי לכאורה צ"ע דהגמ' סוכה מ"ב מכניסה דין זה להתחיל לדבר אביו מלמדו תורה בין הרבה הלכות הנאמרות שם לענין מצות חינוך, כמו קטן היודע לנענע חייב כלולב, להתעטף חייב בציצית, לשמור תפיליו אביו לוקח לו תפילין, וזה רק מטעם חינוך. אבל יודע לדבר אביו מלמדו תורה זה מן התורה מ"ולמדתם את בניכם" ואיך הכניס זה ביחד חיוב דאורייתא עם מצות חינוך שזה רק מדרבנן? וראיתי שתרצו בזה, דבעצם מצד חיוב מצות האב ללמד תורה לבנו ולפי הפשט הפשוט הוא תורה שבכתב הרי אסור ללמד תורה שבכתב בעל פה מטעם דברים שבכתב אי אתה רשאי לומר בעל פה, ולפי זה יוצא שקטן שאינו יודע עוד לקרא בספר אי אפשר ללמדו

תורה דהחיוב הוא תורה שבכתב ותורה שבעל פה, ולפיכך יש להטיק מזה דבאמת כל זמן שאינו יודע לקרא אין חיוב על האב ללמדו תורה שבכתב שזה חיובו לפי הפשט הפשוט דדברים שבכתב אי אתה רשאי לומר בעל פה, אלא כל חיובו של אב באופן כזה הוא רק מטעם חינוך, ולפיכך הכניסה הגמ' סוכה מ"ב בדיני חינוך שהוא רק חיוב מדרבנן שצריך לומר הפסוקים תורה צוה לנו ושמע ישראל, וממילא כיון שמצד החינוך יש עליו ללמוד הפסוקים האלו בעל פה ותקנו מדרבנן לומר בעל פה שוב אולי מקיים בזה כבר מצוה מן התורה דולמדתם את בניכם, וזה דוקא לפני הזמן שהוא מסוגל ללמוד לקרא בספר, אבל כשהגיע הזמן שאפשר ללמוד להבין לקרוא מחויב האב מן התורה ללמד לבנו לקרא האותיות בכדי שיוכל לקרא בספר, כי הלימוד לשון הקדש היא הקדמה לקרא בפנים בתורה ועל ידי זה יכול האב לקיים מצות התורה ולמדתם את בניכם. יוצא מזה שבאמת אין סתירה בין המדרש תנחומא להכבלי, דהבבלי מיירי על דין מצות חינוך האב וזה אפילו עוד אינו יודע חייב ללמדו בעל פה לומר תורה צוה ושאר הדברים, אבל המדרש תנחומא מיירי על חיוב והמצות עשה דאורייתא, דמוכרח מקודם ללמוד האותיות בכדי שיוכל לקרא בספר וללמדו מתוך הספר דדברים שבכתב אי אתה רשאי לומר בעל פה ודוק בזה.

ואפילו לפי מה שהבאנו לעיל דיש חיוב על האב ללמד לבנו גם כן תורה שבעל פה זה רק אם יודע כבר לקרא בפנים בכתב אבל אין חיוב להתחיל לקטן בתורה שבעל פה והוא מוכרח להתחיל בתורה שבכתב וזה אי אפשר בזמן שהילד עוד לא יודע לקרא כמו שהסברנו בזה.

ואפשר עוד להוסיף על סוגיית הגמ' סוכה דדין זה מה שהכניסה הגמ' המצוה ללמד לבנו תורה בעניני חינוך שזה רק מצוה דרבנן, מפני שיכול להיות שמן התורה אין חיוב על האב לגמרי ללמד לבנו אלא יכול למוסרו לבן אדם שהוא ילמד אותו תורה מזמן שמתחיל לדבר, ומה שהאב מחויב ללמד את בנו עד גיל שש שבע כמבואר בהרמב"ם והפוסקים זה מדין חינוך ומצוה דרבנן שיש חיוב על האב לחנכו אבל מעצם הדין יכול לעשות זה ע"י אחר וצ"ע ועיין בשער המלך שמאריך בענין אם מצוה באב יותר מבן אדם אחר עי"ש.

ובזה יש להסביר דברי הרמב"ם בפירוש המשניות אבות בפרק ב' שכתב שם כי אצלנו מצוות קלות ומצוות תמורות כגון שמחת הרגל ולימוד לשון הקדש, וכתבנו במקום אחר דמאיזה מקור הוציא הרמב"ם דמצוה יש ללמוד לשון הקדש, והיא מהמצוות הקלות, דממ"נ אם זה בכלל מצות ת"ת הרי ת"ת כנגד כולם, ואם אין לה שייכות לת"ת איזה מצוה קלה היא זו? והסברנו שבעצם אין זה בכלל מצות ת"ת דמצוות ת"ת היא ללמוד תורה גופא, אלא שזה רק בתור הכשר מצוה

לתלמוד תורה כי ע"י שבן אדם לומר לשון התורה שהקב"ה נתן התורה בלשון זו הוא מתקרב יותר לכוונות המצוה. ועיין בכוזרי שמרחיב הרבה על ערכו של לשון הקדש, ועיין בתשובות מהרי"ץ חיות עטרת צבי אגרת בקורת שמעיר דרך העברה על הרמב"ם ולא התעמק להבין דבריו.

ואם כן קטן שלומד אותיות של לשון הקדש שהיא לשון התורה עוד לא קיים האב מצות לימוד התורה, כי אין זה מצות ת"ת ורק הכשר לת"ת, דאם לא כן לא היה קורא הרמב"ם לימוד לשון הקדש מצות קלה, אלא היה קורא לה חמורה, דת"ת כנגד כולם כתוב במשנה, וזה ברור, אלא זה רק הכשר לת"ת כי אי אפשר לגשת ללמוד תורה אם הוא לא יודע איך לקרות בתורה, אם כן מה שהרמ"א פסק בש"ע שבן ג' שנים שלמות מלמדין אותו אותיות התורה כדי שירגיל עצמו לקרא בתורה זה רק הכשר למצות ולמדתם את בניכם בכדי שיכול אח"כ ללמדו מתוך הכתב ודוק בזה.

בענין מצות תלמוד תורה

כתב "המגן אברהם" א"ח סי' נ' ס"ק ב' על פרשת איזהו מקומן וברייתא דר' ישמעאל כדי שיזכה אדם ללמוד בכל יום מקרא משנה וגמ', ולפיכך קבעו זה לומר בכל יום. והוסיף בעל "מגן אברהם" דזה היה דוקא בזמניהכ שהיו מבינים לשון תרגום אבל עכשיו שאין מבינים, צריכים ללמוד להבין דאל"כ אינו נחשב ללימוד ע"ש עכ"ד.

יוצא מדבריו מפורש, דלא מקיים מצות לימוד התורה אם אינו מבין מה שאמר. ובגמ' ברכות ר' ב': אגרא דפרקא רהטא וכו', מפרש רש"י ז"ל: עיקר קבול שכר הבריות הרצים לשמוע דרשה מפי חכם היא שכר המרוצה, שהרי רובם אינם מבינים להעמיד גרסא ולומר שמועה מפי רבן לאחר זמן שיקבלו שכר לימוד עכ"ל. מפורש גם כן בדברי רש"י ז"ל דאם לא מבינים לא מקיימים מצות לימוד התורה ולפיכך לא מקבלים שכר על לימוד התורה. ואפשר לדחות קצת ההוכחה מדברי רש"י, דיש לומר דאם לא מבינים לומר שמועה מפי רבן לאחר זמן אם כן על השמיעה לבד לא מקבלין שכר, דאינו רק הרהור בלב וללמד לאחרים אי אפשר לו שאינו מבין, אבל אם באמת יגיד דברי תורה בפה, אפילו אינו מבין, יקיים מצות לימוד התורה, וכן פסקינן א"ח סי' מ"ז, דבהרהור בדברי תורה אין צריך לברך. ובאמת פסק הרמ"א בסי' מ"ז שם דיכול לפסוק דין בלא ניתנת טעם בלי ברכת התורה, והטעם כיון שאינו מפרש הטעם אין זה לימוד התורה.

וכזה היה אפשר לתרץ קושית האחרונים על הגמ' מגילה דף ג' דמבטלין